
De universiteit in het tijdperk van Google en Wikipedia

Enkele beschouwingen bij wijze van selectieve synthese van het achtste Ethisch Forum van de Universitaire Stichting¹

Philippe Van Parijs*

Wie heeft nog nooit gebruik gemaakt van Google? Wie heeft nog nooit Wikipedia geconsulteerd? Zo is er hoogstwaarschijnlijk geen enkele Europese academicus te vinden, en bijna zeker geen enkele Europese student. Zoekmachines en gratis online raadpleegbare encyclopedieën hebben een enorme en onomkeerbare impact op veel aspecten van het universitaire leven. Deze impact wordt nog versterkt door initiatieven die er nauw verwant mee zijn. Denk bijvoorbeeld aan het digitaal toegankelijk maken van de boeken en ander gedrukt materiaal dat zich in universiteitsbibliotheken bevindt, aan het online in beeld brengen van de hele planeet, aan kruisreferenties tussen wetenschappelijke publicaties, aan de ongelooflijk snelle toename van wetenschappelijke blogs en van cursussen die online beschikbaar zijn, of aan de niet te stuiten opmars van efficiënte studentennetwerken die niet alleen tips uitwisselen over cursussen en docenten maar ook studieopdrachten en examenvragen.

De meesten onder ons twijfelen niet aan het grote actuele en potentiële nut van deze ontwikkelingen. Toch maken velen zich ook zorgen. Zijn wij getuigen van de privatisering van de kennis die door de mensen in de loop der eeuwen opgebouwd werd? Worden wij in de richting geduwd van goedkopere, maar ook meer oppervlakkige en minder kritische technieken om informatie te vergaren en academisch werk te beoordelen? Veroordelen wij alles wat niet *gegoogled* kan worden of wat de algoritmen van Google niet te voorschijn toveren tot de vergeetput? Geeft de mogelijkheid die Google heeft om bepaalde informatie prioritair te maken het geen enorme en niet te verantwoorden macht over wat kenbaar gemaakt wordt en wat genegeerd wordt; over wat belangrijk is en wat niet?

De vraag is niet alleen hoe wij moeten omgaan met deze mogelijke gevaren, bijvoorbeeld door voldoende aandacht te besteden aan het probleem van de intellectuele

---

* Philippe VAN PARIJS is gewoon hoogleraar aan de UCL en voorzitter van de Chaire Hoover d'éthique économique et sociale. Hij is coördinator van het Ethisch Forum.

E-mail: philippe.vanparijs@uclouvain.be.

eigendomsrechten of door onze studenten kritisch te leren omgaan met de informatie die zij online vinden. Wij moeten ons ook afvragen welke nieuwe plichten voortvloeien uit dit duizelingwekkend potentieel aan kennisontwikkeling en kennisverspreiding dat door de bliksemsnelle groei van het web op gang gebracht werd. Hebben wij die bij het hoger onderwijs betrokken zijn – of het nu als student is of als onderzoeker of docent – bijvoorbeeld niet de nieuwe opdracht om bij te dragen tot de omvang, de verstaanbaarheid en de gebruiksvriendelijkheid van de informatie die gratis en wereldwijd toegankelijk gemaakt wordt dankzij de snelle groei van wetenschappelijke blogs die steeds meer domeinen bestrijken, en dankzij enorme samenwerkingsverbanden zoals Wikipedia?

Dat zijn de vragen die centraal stonden tijdens het achtste Ethisch Forum van de Universitaire Stichting, dat plaatsvond in Brussel op 18 november 2009. Academici van alle Belgische universiteiten en uit een groot aantal disciplines bezonnen zich over dit thema, samen met vertegenwoordigers van Google Europe, van Wikimedia en van de Europese Commissie DG 'Information Society'. De leerrijke voordrachten en de levendige debatten hebben mij tegelijkertijd nog enthousiaster en nog bezorgder gemaakt over wat er op dit gebied aan de gang is.

1. Enthousiasme

Waarom ben ik nog enthousiaster geworden over deze ontwikkelingen? Al bij mijn eerste bezoek aan de Democratisch Republiek Congo was ik mij ervan bewust van welk een cruciaal belang het web zou kunnen zijn voor alle aspecten van het leven, en niet in het minst voor het hoger onderwijs, zeker in de armste gebieden van onze planeet. Zodra aan de minimale voorwaarden voldaan is wat betreft de beschikbaarheid van elektriciteit, breedband en laptops, kan goedkope en onmiddellijke toegang tot alle soorten informatie van overal ter wereld ook het meest van alle kennis verstoken gebied omtoveren tot een oase waar hoogwaardige kennis verslonden, beoefend en geproduceerd wordt. Hoe meer informatie er zo beschikbaar komt, en hoe gemakkelijker ze op te zoeken is, des te meer zal ze het verschil maken. Zelfs al zou er een hele dollar aan Google betaald moeten worden om toegang te krijgen tot een boek dat ergens op een achterste plank in de kelder van de bibliotheek van de UGent ligt, dan nog zou dat, in termen van tijd en geld, goedkoper zijn voor iemand die in een ander gebouw van dezelfde universiteit werkt, laat staan voor iemand die ergens in een voorstad van Kinshasa woont.

Dat is op zichzelf al fantastisch. Maar er is meer. Het web heeft ook een potentieel gecreëerd voor een nooit eerder geziene samenwerking tussen verschillende initiatieven. Wikipedia is hiervan het voorbeeld bij uitstek. Het gezag dat publicaties ontlent aan het feit dat er geleerden aan meewerken van wie de reputatie op het spel staat, wordt hier vervangen door een niet minder efficiënt, anoniem filtermechanisme. Clay Shirky² wees er al op dat de kwaliteit van Wikipedia er elke dag op vooruitgaat door het feit dat het werk van welmenende en bekwame individuen van overal ter wereld in ruime mate de schade compenseert die berokkend wordt door vandalen of incompetenten bezoekers.

Dit samenwerkingsverband is niet beperkt tot de organisatie en de presentatie van bestaande kennis. Het kan ook nieuwe kennis creëren. Dat wordt mooi geïllustreerd door de ervaring van Paulien van der Zee op het terrein van de etnische kunst. Door kunstwerken van volkeren die zich in een of andere verre uithoek van onze planeet bevinden op het web te plaatsen en ze te voorzien van informatie die door deze mensen zelf in hun eigen taal geleverd wordt, kunnen zij onschatbare bijdragen leveren aan het etnografisch onderzoek.

Daarenboven is het web een opmerkelijk instrument geworden om informatie te verzamelen die richting kan helpen geven aan het publiek beleid. Zo wordt er bijvoorbeeld gezegd dat het bijhouden van het aantal keren dat het woord 'griep' opgezocht werd een snellere en meer betrouwbare manier was om epidemieën van varkensgriep op het spoor te komen dan de meer conventionele instrumenten. Hetzelfde geldt voor het sturen van de individuele keuzes. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer Google spontaan een aantal boeken suggereert die je misschien zal willen kopen omdat je eerder al interesse getoond hebt voor een bepaalde titel, of wanneer links gelegd worden naar de muziek die je graag hoort, zonder dat je hierom gevraagd heeft. Als je nog op zoek bent naar een partner krijg je misschien de contactgegevens van de persoon die precies voor jou geknipt is. Ergerlijk opdringerig, denk je dikwijls. Maar ook ontgensprekelijk handig, moet je soms met tegenzin toegeven.

2. *Bezorgdheid*

Dat waren de redenen waarom ik nog enthousiaster geworden ben nadat ik tijdens het forum naar alle argumenten pro geluisterd had en er over nagedacht had. Waarom maak ik mij dan toch ook zorgen? Ik vermeldde al dat het web ertoe moet bijdragen dat de kloof tussen de rijke en de arme delen van de wereld minder groot wordt. Sylvia Van Peteghem, hoofdbibliothecaris van de Gentse universiteitsbibliotheek, is

er terecht trots op dat alle publiek beschikbare boeken die zich in haar bibliotheek bevinden, door Google ingescand werden en door iedereen ter wereld gratis geconsulteerd kunnen worden. Anderzijds blijkt nu uit de recentste overeenkomst die Google afsloot dat ingescande boeken die zich in bibliotheken in de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk bevinden, alleen maar door inwoners van die landen geraadpleegd zullen kunnen worden. Het gevolg van deze overeenkomst zal zijn dat Amerikaanse en Britse academische instellingen nog meer bevoordeeld zullen zijn in vergelijking met instellingen uit de rest van de wereld. Amerikanen en Britten krijgen immers vrije toegang tot een schat aan informatie via het enorme aantal oude boeken die zich in Europese bibliotheken bevinden. Zij kunnen die kennis én wat ze zelf in huis hebben met elkaar delen, maar omgekeerd krijgt de rest van de wereld geen toegang tot de informatie die in Amerikaanse en Britse bibliotheken opgeslagen is. Google mag de schuld voor deze ongelijkheid misschien wel kunnen afwentelen op de schouders van de Europese uitgeverslobby, het verontrustend resultaat voor de Europese universiteiten is niettemin wel degelijk zoals beschreven.

Vervolgens was er de gerechtvaardigde hoop dat de dominantie van de Anglo-Amerikaanse cultuur door de ontwikkeling van het web wat zou afnemen. Er zijn wel wat tekenen dat dit inderdaad het geval is. Zo is bijvoorbeeld het aantal artikelen dat voor Wikipedia in het Engels geschreven werd teruggelopen van 100% naar 25%. Maar het feit dat boeken die buiten de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk gepubliceerd worden niet onder de recente overeenkomst met Google Books vallen, heeft alleszins tot gevolg dat wat niet tot de Angelsaksische cultuur behoort, nog moeilijker in de Angelsaksische wereld zal kunnen doordringen. Wat niet gemakkelijk *gegoogled* kan worden, zal geruisloos verdwijnen. Wie daar ook verantwoordelijk voor mag zijn, de aan de gang zijnde trend mag terecht als problematisch worden beschouwd.

Het ergst van al is misschien wel – zoals meer in het bijzonder Erik Duval ons reeds waarschuwde – dat nadenken over Google of over Wikipedia reeds achterhaald is. Volgens zijn kinderen is zelfs Facebook iets voor oude mensen. Zij bedoelen daarmee niet, zoals ik eerst dacht, dat het een activiteit is die we kunnen uitstellen tot we met pensioen zijn omdat we dan meer tijd kunnen verspillen. Zij bedoelen ermee (althans in de interpretatie van hun vader) dat het soort web waarmee zij zullen leven niet het web is waarbij ze zoekmachines zullen gebruiken en informatie zullen zoeken, maar een web waarin ze constant zullen worden opgespoord en achterna gezeten door allerlei mensen, ondernemingen en organisaties – zowel met goede als met minder goede bedoelingen.

---

3. *Wat moeten we doen?*

Er zijn dus veel redenen om enthousiast te zijn, maar ook veel redenen om ons zorgen te maken. Ik vermeld vier van de suggesties die werden gedaan. Ze zijn gemakkelijk te begrijpen, maar niet even gemakkelijk uit te voeren.

Wij moeten ons vooreerst voluit, en meer dan we tot nu toe gedaan hebben, inzetten voor collectieve initiatieven als Wikipedia. Een voortdurende verbetering van zowel de nauwkeurigheid als de correctheid van de inhoud en de gebruiksvriendelijkheid van de presentatie ligt binnen onze mogelijkheden en is een deel van onze verantwoordelijkheid.

Ten tweede moeten wij zorgen voor meer gratis toegankelijke publicaties. Het moet een dagelijkse gewoonte worden om al onze wetenschappelijke activiteiten op het web te plaatsen en ze gratis te laten downloaden; we moeten meer kwaliteitsvolle e-boeken maken en die gratis ter beschikking stellen van wie ze wil lezen. Hoe meer kwaliteitsvol materiaal op die manier gratis ter beschikking komt, hoe meer de prijzen die een aantal op winst beluste uitgeverijen – van Elsevier tot Google – trachten aan te rekenen, onder druk zullen staan. Sommige respectabele en sympathieke uitgevers zullen niet erg gelukkig zijn en misschien wel over kop gaan. Het is evenwel hun taak om bij te dragen tot de verspreiding van informatie, niet om ze te verhinderen.

Vervolgens impliceert de controle over nooit eerder gekende mogelijkheden om informatie te verzamelen, op het spoor te komen, te selecteren, te organiseren en te verwerken een enorme machtsconcentratie die niet ter verantwoording geroepen kan worden op de gewone ‘democratische’ manier. De beste strategie om met deze uitdaging om te gaan bestaat er allicht niet in door de staat gecontroleerde alternatieven te bieden voor privéondernemingen. Er moet eerder worden gezocht in de richting van een alomtegenwoordige, niet aflatende strijd voor meer transparantie, minder geheimhouding, betere toegankelijkheid, en tegen alle soorten pogingen die privéondernemingen, hun lobbyisten en advocaten ondernemen om zich informatie toe te eigenen en intellectuele eigendomsrechten af te dwingen – vaak onder de drogrede dat ze een culturele creatie beschermen of de legitieme belangen van arme intellectuelen verdedigen. Niet een bureaucratische controle maar hun kwetsbaarheid door de aanwezigheid van meer en meer nieuwe spelers op het terrein zal de beste bescherming bieden tegen machtsmisbruik.

Ten slotte, maar minstens even belangrijk, moeten wij veel creatiever zijn in de manier waarop wij doceren. Of we het nu toejuichen of niet, feit is dat onze studenten hun informatie op een totaal andere manier verwerven dan wij dit deden. Dat

brengt met zich mee dat de leerstof, en de manier waarop zij die best verwerken, ook totaal anders is. Er is belangrijker en veel zinvoller werk te doen dan verdedigingsmechanismen te bedenken om plagiaat op te sporen of om wifi te desactiveren in de leslokalen. Omdat onze studenten leven in een wereld waar zij moeiteloos toegang hebben tot een gigantische en steeds toenemende hoeveelheid informatie, wordt het steeds minder belangrijk voor hen om deze informatie in hun hersenen op te slaan. Wat zij moeten leren is deze informatie te selecteren, kritisch te beoordelen en te organiseren.

Dat zijn slechts vier van de vele uitdagingen waar wij binnen onze universiteiten over moeten nadenken. Zij moeten resoluut op deze ontwikkelingen inspelen omdat zij meer en meer te maken zullen krijgen met het totaal nieuwe, angstwekkende maar opwindende tijdperk van Google en Wikipedia.

Noten

1. Deze tekst is de uitgeschreven en door Marie-Jeanne Bellen uit het Engels vertaalde versie van de opmerkingen die bij wijze van geïmproviseerde besluiten op het einde van het achtste Ethisch Forum naar voor gebracht werden. De verantwoordelijkheid voor deze tekst berust uitsluitend bij de auteur ervan. Veel van zijn inspiratie heeft hij ontleend aan de bijzonder leerrijke introducties van het onderwerp door Vincent Blondel (*Google as a search engine*), Alain Strowel (*Google as a digital library and global publisher*), Yann Forget en Thierry Desmedt (*How does Wikipedia work? And should universities be thrilled?*); aan de levendige pannediscussies met Philippe Colombet, Sylvia Van Peteghem en Yvo Volman; aan een aantal voorbereide tussenkomsten uit de zaal vanwege Erik Duval (*The real impact is still to come*), Frank Roels (*Three rules for the good use of the new tools*), Maxime Lambrecht (*A radically different type of quality control*), Frederik Questier (*Let's integrate our knowledge into the global brain!*), Paulien van der Zee (*Ethnic art research saved by Wikimedia*); en aan het voorbereidende werk van het organiserend comité van het Ethisch Forum (Erik de Keuleneer, Benoit Frydman, Hilde Garmyn, Bart Pattyn en Jacques Willems). De meeste van deze bijdragen kunnen worden gedownload via www.fondationuniversitaire.be/en/forum8.php.

2. Clay SHIRKY. *Here comes everybody*. New York: Allen Lane, 2008.